

Profesor
dr LAZO ANTIC

Neki aspekti pripreme privrednih delatnosti za funkcionisanje u ratu

U samoupravnom socijalističkom društvu radni čovek kao proizvođač, upravljač i potrošač je pokretač svake proizvodne i društvene aktivnosti, čiji je konačan cilj zadovoljavanje materijalnih i nematerijalnih potreba pojedinca i društva u celini. Pri tome treba imati na umu da se bez naučno organizovane i ekonomski rentabilne proizvodnje, a i organizovanog snabdevanja, ne može osigurati masovna, racionalna i kvalitetna proizvodnja i neproizvodna potrošnja.

Uredno snabdevanje privrede, stanovništva i društvenih delatnosti neophodnim proizvodima i uslugama je rezultat usklađenih tokova ukupne društvene reprodukcije, u kojoj je proizvodnja primarna, a potrošnja sekundarna aktivnost. Kontinuirano snabdevanje u miru brojnim i raznolikim proizvodima i uslugama zavisi od konzistentne i stimulativne politike društva u poljoprivredi, industriji, zanatstvu i drugim privrednim i društvenim delatnostima, a u ratu i od različitih aktivnosti agresora koji nastoji da dezorganizira snabdevanje, te sinhronizovanih odbrambenih napora stanovništva i njegovih oružanih snaga — koje nastoje da snabdevanje prilagode konkretnim, najčešće veoma teškim uslovima.

Poznato je da se savremeni rat ne može uspešno voditi bez dovoljnih količina različitih materijalnih dobara. A ta dobra se obezbeđuju ne samo neposrednom proizvodnjom, već i njihovim racionalnim korišćenjem i upotrebom u svim oblastima društvenog života i

rada, i to uz angažovanje svih društvenih činilaca, a naročito radnih ljudi u organizacijama udruženog rada i građana u mesnim zajednicama.

Ograničene mogućnosti materijalne proizvodnje u ratu, a naročito nekih artikala (žita, odeće, pogonskih strojeva, transportnih sredstava, vojne opreme, municije i naoružanja), zahtevaju da se još u miru obrazuju značajne materijalne rezerve. To bi omogućavalo brži i lakši prelazak s mirnodopske na ratnu proizvodnju, a kontinuitet u snabdevanju ne bi bio narušen ni u slučaju zastoja u proizvodnji. Važno je napomenuti i to da se te rezerve mogu koristiti i za stabilizovanje tržišta. Međutim, problem je oko izbora obima tih rezervi, jer prevelike materijalne rezerve su teret za privredu zemlje.

Zavisno od vrste proizvoda, materijalne rezerve se obrazuju za nekoliko meseci do godine dana. Način sukcesivnog popunjavanja i povremenog zadržavanja rezervi utvrđuje se društvenim dogovorima, a njihov konkretan obim programima i društvenim planovima. Zbog toga, rezerve su nerazdvojni deo ukupnih privrednih tokova i materijalnih bilansa.

Pri razmatranju priprema privrednih delatnosti za njihovo funkcionisanje u ratu, posebno će se obraditi: poljoprivreda, industrija, zanatstvo, trgovina i saobraćaj.

Poljoprivreda

Ubrzana industrijalizacija u socijalističkoj Jugoslaviji odvijala se u uslovima agrarne prenaseljenosti, gde je 75 odsto stanovništva živelo u seoskim, a samo oko 25 odsto u gradskim naseljima. Brz rast postojećih, pretežno zanatskih pogona i izgradnja brojnih, pretežno srednjih i velikih, industrijskih pogona stvarali su sve veću potrebu za radnom snagom. To je dovodilo do spontanog i intenzivnog kretanja stanovništva iz seoskih u gradska naselja, izazivajući pri tom prelivanje radne snage iz poljoprivrede u industriju i buran, a često i nedovršen proces urbanizacije.

S gledišta priprema privrednih delatnosti za opštenarodnu odbranu, važno je da se ne samo sagledaju već i što pre otklone uzroci zbog kojih nisu mogle biti iskorišćene prednosti poljoprivredne proizvodnje, naročito kada su svetske cene prehrambenih proizvoda i poljoprivrednih sirovina u stalnom porastu.¹ To je utoliko važnije

¹ Porast cena poljoprivrednih proizvoda naročito pogađa radnike s nižim dohocima stoga što u strukturi njihove potrošnje prehrana zauzima najviše mesto (preko 50%, pa i do 80%).

jer se jugoslovensko stanovništvo i industrija, neopravdano, suočavaju s nestašicom poljoprivrednih proizvoda, pre svega biljnog, ali i životinjskog porekla,² koja je praćena stalnim i neumerenim porastom cena.³ To je, čini se, posledica dugogodišnjeg zapostavljanja poljoprivredne proizvodnje i njenog nedefinisanoeg perspektivnog razvoja. Međutim, jasno je da deficitarna poljoprivredna proizvodnja može imati veoma teške posledice, pogotovo u ratu.

Na to je neophodno ukazati, jer postoje sve pretpostavke za brži razvoj poljoprivredne proizvodnje i njeno prerastanje u ravnopravnog partnera modernoj industriji. S gledišta opštenarodne odbrane, neophodno je istaći sledeće pretpostavke: (1) *pedološke*: postojanje poljoprivrednih površina u perifernim ravničastim i centralnim brdskim područjima, sposobnim da, uz intenziviranje proizvodnje, osiguraju snabdevanje stanovništva i oružanih snaga u ratu; (2) *klimatske*: umereno-kontinentalna (u severnim), alpska (u centralnim) i mediteranska klima (u južnim delovima zemlje), što omogućava povoljnu i raznovrsnu poljoprivrednu proizvodnju, dovoljnu za obilato snabdevanje u miru i skromno u ratu; (3) *kadrovske*: postojanje mogućnosti za sistematsko obrazovanje poljoprivrednih kadrova, koji će biti sposobni da se prilagođavaju najtežim uslovima proizvodnje i da stvaralački primenjuju stečena znanja u miru i ratu;⁴ (4) *prostorne*: povoljna uslovljenost poljoprivredne proizvodnje konfiguracijom terena i prirodnim pravcima snabdevanja stanovništva i oružanih snaga; (5) *urbanističke*: orijentacija na policentričnu i decentraliziranu urbanizaciju radi urbanizovanja seoskih naselja u brdskim područjima;⁵ (6) *privredne*: orijentacija na razvijanje više manjih poljoprivrednih pogona, koji se lako prilagođavaju uslovima privređivanja u ratu, a predstavljaju skladnu dopunu srednjim i velikim poljoprivrednim pogonima; (7) *kulturne*: podizanje kulturnog nivoa poljoprivrednog stanovništva, povećavanje nivoa opšteg, opšttestruč-

² U strukturi prehrane jugoslovenskog stanovništva značajno mesto zauzimaju visokokalornični proizvodi životinjskog porekla: mleko i mlečni proizvodi, te meso i mesni proizvodi.

³ Zbog važnog mesta koje poljoprivredni proizvodi zauzimaju u troškovima života stanovništva i troškovima poslovanja prehrambene industrije, oni snažno utiču i na opšti rast cena.

⁴ Visoko i srednje obrazovani poljoprivredni kadrovi, neophodni za intenziviranje poljoprivredne proizvodnje, postoje, ali su pretežno zaposleni u gradovima, ili se nastoje prekvalifikovati i zaposliti u inostranstvu.

⁵ Radi zadržavanja poljoprivrednog stanovništva na selu, ne sme se zapostaviti prostorni i urbanistički razvoj seoskih naselja; razvoj domaće radnosti i prehrambene industrije, te opremanje seoskih naselja neophodnim komunalnim i pratećim objektima.

nog i specijalističkog obrazovanja, radi unapređenja poljoprivredne proizvodnje i podizanja produktivnosti rada.⁶

Da bi snabdevanje oružanih snaga, industrije i stanovništva poljoprivrednim proizvodima u ratu bilo redovno, neophodno je već u miru racionalno organizovati poljoprivrednu proizvodnju i uspostaviti što realniji paritet cena između poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. Isto tako, neophodno je naturalnu poljoprivrednu proizvodnju u privatnom sektoru usmeriti tako da preraste u značajnu tržišnu proizvodnju (snabdevanje gradskog stanovništva poljoprivrednim proizvodima, popuna državnih rezervi, snabdevanje industrije sirovinama i dr.), pri čemu se kooperacija s društvenim sektorom mora više koristiti, što omogućava da poljoprivredno stanovništvo osigura sebi i svojim porodicama kompletno zdravstveno i penziono osiguranje.⁷ Provođenje takve politike u poljoprivredi veoma je značajno i sa aspekta opštenarodne odbrane, jer racionalno organizovana poljoprivredna proizvodnja u miru je sigurna materijalna osnova urednog i kvalitetnog snabdevanja poljoprivrednim proizvodima u ratu.

S tim u vezi, u sadašnjoj poljoprivrednoj politici neophodne su određene promene, kao na primer: dispergovanje zatečenih poljoprivrednih proizvoda iz centralizovanih u decentralizovane prostore, na selu i u gradu, uz obavezu poljoprivrednika i radnika da ih dobro čuvaju i uredno distribuiraju; decentralizovanje poljoprivredne proizvodnje na ugroženim društvenim dobrima, davanjem na obradu pojedinih parcela grupama poljoprivrednih radnika ili individualnim poljoprivrednim proizvođačima, uz obavezu da evidentirane proizvode dobro čuvaju i uredno dostavljaju na predviđene punktove; očuvanje i raščlanjavanje kooperantskih odnosa po regijama, između malobrojnih velikih i brojnih malih imanja, uz evidentiranje i zadržavanje poljoprivrednih proizvoda u pojedinim manjim oborima, štalama, senicima, koševima i ambarima; stimulisanje proizvodnje u brdsko-planinskim, neprijatelju teže pristupačnim područjima, uz organizovanje intenzivne ratarske i stočarske proizvodnje, a i pri-

⁶ Ubrzan razvoj poljoprivredne proizvodnje moguć je samo uz uslov da se podigne opštekulturni nivo poljoprivrednog stanovništva; potpunije obuhvate sva deca i odrasli osnovnim školovanjem i obezbedi specijalizacija učenika završenih srednjih i visokih poljoprivrednih škola u neposrednoj poljoprivrednoj proizvodnji.

⁷ Za seosko stanovništvo je veoma važno da se iznalazi racionalan način za njihovo kompletno zdravstveno i penziono osiguranje. Ako se tome dodaju krediti neophodni za kupovinu poljoprivrednih mašina, priključaka i drugih trajnih dobara, nije teško sagledati perspektive razvoja jugoslovenskog sela.

kupljanje šumskih plodova, i organizovanje lova divljači;⁸ stvaranje uslova za preživljavanje na usamljenim ostrvima, razvijanjem autohtone stočarske proizvodnje, ribolova i lova, te ubiranje upotrebljivog bilja i plodova; prestrojavanje poljoprivredne proizvodnje sužavanjem asortimana i orijentacijom na masovnu proizvodnju osnovnih proizvoda (žitarice, krompir, povrće, voće, krupna i sitna stoka, šumski plodovi, divljač itd.).

Industrija

Brz i pretežno ekstenzivan industrijski razvoj Jugoslavije morao je imati za posledicu visoka, ali nedovoljno sistematska i ne uvek racionalna investiciona ulaganja, pri čemu su često zapostavljana pravila dobrog poslovnog ponašanja. Osim toga, brz razvoj industrijske proizvodnje u novoj Jugoslaviji krio je u sebi opasnost od prekoračivanja dozirane inflacije (inflacije koja prati ubrzani razvoj) i pojavu nekontrolisane inflacije (inflacija koja umanjuje efekte razvoja), što bi otežavalo prilagođavanje jugoslovenske privrede uslovima zatvorenog svetskog tržišta, zapadnog i istočnog tipa. Zbog toga je bilo neophodno reformisati jugoslovensku privredu radi bržeg prelaska s ekstenzivnog na intenzivno privređivanje, pretvaranja neposrednog proizvođača iz objekta u subjekt privređivanja i stvaranja uslova za rentabilna privredna ulaganja, bazirana na bržoj i efikasnijoj reprodukciji uložених sredstava.

Razvijanje industrijske proizvodnje, koja je značajnim delom bazirana na uvezenim sirovinama, imalo je za posledicu i to da je svaki njen veći porast značajno uticao na trgovinski debalans, a sve oscilacije na svetskom tržištu redovno su se odražavale na brži rast cena domaćih proizvoda i usluga (nedostatak stranih sredstava plaćanja čini ovaj porast još većim).⁹ To je zahtevalo da se što bolje izbalansiraju uvozne i izvozne mogućnosti jugoslovenske privrede, odnosno da se uspostavi što uravnoteženiji trgovinski bilans. Međutim, uprkos nedostatku domaćih sirovina, to nije usporilo razvoj nekih industrijskih grana kao na primer: tekstilne i konfekcijske industrije, industrije kože i obuće itd., utoliko pre što su navedene,

⁸ U uslovima agresije poseban značaj dobija proizvodnja u brdsko-planinskim područjima, što bi moglo predstavljati predmet odvojenog razmatranja.

⁹ Nedostatak stranih sredstava plaćanja u organizacijama udruženog rada predstavlja anomaliju koja se mora brzo prevazići. To se već danas rešava cstavljanjem značajnog dela deviza onima koji su ih ostvarili, odnosno vezivanjem poslovnih uspeha, ne samo za domaće, već i za strane tržišne uslove.

radno intenzivne, industrijske grane zapošljavale značajan obim potencijalnog viška radne snage, pogotovu iz privredno nedovoljno razvijenih područja i sa sela.

Poseban problem u ekonomskoj politici SFRJ predstavlja razvoj crne i obojene metalurgije, kao bazičnih industrijskih grana i grana veoma značajnih za opštenarodnu odbranu. To je zbog toga što bi, s obzirom na sirovinsku osnovu kojom raspolaže Jugoslavija, trebalo prvenstveno razvijati industrijske grane, kao što su: industrija drveta i drvnih prerađevina, elektroliza i prerada aluminijuma, industrija cementa i cementnih prerađevina, industrija građevinskog materijala itd. Međutim, s gledišta opštenarodne odbrane, veoma je važno razvijati ključne industrijske grane: crnu i obojenu metalurgiju, hemijsku industriju, industriju motora i motornih vozila, tekstilnu i konfencijsku industriju, idustriju kože i obuće, industriju građevinskog materijala itd., i to prvenstveno na osnovu domaćih prirodnih i veštačkih sirovina, a zatim i na osnovu uvezenih, usklađenih i čuvanih sirovina.¹⁰

Orijentacija na postupno napuštanje zastarelih tuđih rešenja i njihova sistematska zamena novim sopstvenim proizvodnim rešenjima vodi ne samo doslednom samostalnom razvoju, već i modernom industrijskom razvoju. Međutim, to zahteva da se, putem samouravnih interesnih zajednica, privreda i nauka tesno povežu, doprinoseći na taj način integraciji naučnoistraživačkog i razvojnog rada. Najbolji primer za to predstavlja industrija koja radi za potrebe oružanih snaga koja istovremeno usvaja sopstvenu i na domaćem razvoju baziranu tehniku i tehnologiju, postižući pri tom rentabilnu serijsku proizvodnju. Tako usmerena industrija omogućava snabdevanje oružanih snaga unifikovanim savremenim oružjem i vojnom opremom domaćeg porekla, oslobađajući ih na taj način uvoza i zavisnosti od inostranstva.

U celini bi se moglo reći da je jugoslovenska industrija, bez obzira na navedene teškoće i slabosti, ostvarila solidnu proizvodnu osnovu, neophodnu za uredno snabdevanje oružanih snaga raznovrsnim oružjem, municijom, vojnom opremom, odećom i obućom i drugim proizvodima neophodnim za uspešno vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. Međutim, ostaje još dosta oblasti na kojima jugo-

¹⁰ Trenutne privredne teškoće treba prevladati čvrsto postavljenim i dosledno provođenim stabilizacijskim programima, a i sazrevanjem uverenja da se na ovom stepenu razvijenosti ne može održavati ekstenzivan društveno-ekonomski razvoj. Zbog činjenice da nestabilna privreda otežava sprovođenje odbrambenih priprema, treba nastojati da se početne stabilizacijske teškoće što pre prevladaju.

slovenska industrija treba da ovlada sopstvenim proizvodnim programima. Takva orijentacija industrijskog razvoja nikako ne znači autarhičan razvoj, tj. razvoj bez dovoljno saradnje s drugim industrijski razvijenim i nedovoljno razvijenim zemljama. U saradnji s drugim zemljama naročito značaj ima dugoročna industrijska kooperacija, odnosno usvajanje zajedničkih proizvodnih i razvojnih programa, vezanih za povećavanje uvoza i izvoza ne samo roba i usluga, već i kompletnih tehnoloških postupaka.

Zanatstvo

Zanatska proizvodnja u miru služi za popunjavanje praznine između industrijskih pogona, za servisiranje sve brojnijih industrijskih proizvoda i kao tercijarni sektor koji zapošljava potencijalni višak radne snage iz primarnog i sekundarnog sektora.¹¹ Zbog toga, privreda u kojoj nije dovoljno razvijena zanatska proizvodnja je nekompletna i limitirana u svom razvoju. To je razlog da se zanatska proizvodnja mora razvijati paralelno s industrijskom proizvodnjom. Međutim, pri takvom razvoju dolazi do prerastanja društvenih zanatskih radionica u industrijske pogone, bržeg razvoja proizvodnog od uslužnog zanatstva i velikih oscilacija u razvoju privatnog zanatstva. To dovodi do deficitarnosti i nedovoljne tehnološke opremljenosti zanatske proizvodnje, a s tim u vezi javljaju se i teškoće pri realizaciji sve brojnijih i raznolikijih zanatskih proizvoda i usluga.

Zbog toga, zanatstvo treba programirano razvijati, na način koji skladno dopunjava industrijsku proizvodnju i služi za pružanje različitih usluga privredi i stanovništvu. Pri takvom programiranom razvoju čini se prihvatljivim predviđanje ne samo društvenih, već i privatnih ulaganja, čime se stvara mogućnost da građani ulažu sopstvena sredstva u radna mesta, za sebe i druge neuposlene radnike. To bi doprinosilo da se uz društveno usmeravan tercijarni sektor proizvodni i životni tokovi normalnije razvijaju, a u slučaju agresije da se brže prilagode novonastalim uslovima.

Prilikom privatnih ulaganja u tercijarni sektor uslovi poslovanja privatnog sektora moraju biti stabilni i jasno odražavati politiku društva u toj oblasti, jer će se u protivnom javljati povremene oscilacije u razvoju zanatstva, s relativno niskim konačnim društvenim i ličnim efektima. To naročito вреди u vreme kada se brojni privre-

¹¹ Zanatstvo ili »mala privreda«, kako se često naziva, ima veliki značaj u ratu zbog svoje prilagodljivosti otežanim uslovima privređivanja.

meno zaposleni radnici žele vratiti u zemlju, da bi obavljali posao ličnim sredstvima.

Zanatska i poluindustrijska proizvodnja u ratu dobija naročit značaj zbog svoje prilagodljivosti otežanim uslovima privređivanja. Velika preduzeća, i onda kada se sastoje od više manjih dislociranih pogona, osetljiva su na neprijateljske udare u početnim i kasnijim operacijama. Zbog toga ih treba pripremati za evakuisanje na skrovišta mesta i razbijati u poluindustrijske i zanatske pogone, smeštene u manjim skrovitim prostorijama, pa i u stanovima radnika. Ove i slične mere, kao varijantna rešenja, treba predviđati u planovima pripreme za odbranu i zaštitu.

Za zanatsku proizvodnju karakteristično je obavljanje pojedinačnih i manje složenih proizvodnih procesa, u više međusobno povezanih faza, a ne masovna i serijska proizvodnja manjeg broja međusobno raščlanjenih proizvoda, ili sklapanje različitih delova na principu proizvodne trake. Navedene osobine, u uslovima agresije, daju naročitu važnost zanatskoj proizvodnji, jer se na njima može graditi dispergovana i visokoproduktivna proizvodnja, kao adekvatna zamena za evakuisanu, onespособljenu, ili obustavljenu industrijsku proizvodnju.

Plansko preorijentisanje velikoserijske i serijske industrijske proizvodnje na pojedinačnu i maloserijsku proizvodnju treba utvrditi u planovima razvoja opštenarodne odbrane, a njihovu pravovremenu zaštitu i sigurno prenošenje na pogodnije lokacije u planovima odbrane. Na taj način industrijska i zanatska proizvodnja biće značajan činilac uspešnog vođenja opštenarodnog odbrambenog rata.

Trgovina

Uredno snabdevanje privrede, društvenih delatnosti i radnih ljudi i građana poljoprivrednim i industrijskim proizvodima ne može se zamisliti bez organizovane i u potrebnoj meri specijalizovane trgovine na veliko i na malo, te unutrašnje i spoljne trgovine. Pri tom, razmenu ne bi trebalo organizovati tako da daje brze i nedovoljno solidne (mali obrt, visoke cene, veliki dohodak), već sporije i solidnije efekte (veliki obrt, niske cene, veliki dohodak). Tako organizovanje omogućuje trgovini da postane čvrsta spona između samoupravno organizovanih proizvođača i brojnih društveno zaštićenih potrošača. Za jugoslovensku trgovinu se sada ne bi moglo reći da obavlja efikasnu posredničku ulogu, a uticaj proizvođača i potrošača

nije zadovoljavajući. To zahteva da se ona doslednije samoupravno organizuje i čvršće poveže s proizvođačima i potrošačima na bazi samoupravnog dogovaranja i sporazumevanja. Bez takvog organizovanja trgovina će teško obaviti svoju društvenu funkciju u miru, a još manje u ratu, jer eventualnu agresiju će pratiti, osim nestašice određenih roba, i devijantna ponašanja koja bi i te kako uticala na urednost snabdevanja oružanih snaga. Da bi trgovina i u ratu uspešno mogla obaviti svoju funkciju, neophodno je da još u miru obezbedi visokostručan kadar, a njeno poslovanje mora biti zasnovano na samoupravnim principima tako da ona postane sastavni deo složenog sistema samoupravnog privređivanja.

Na slobodnoj teritoriji naročitu važnost dobija organizacija snabdevanja, posebno snabdevanja deficitarnim proizvodima, utvrđivanje prioriteta u snabdevanju i borba protiv devijantnog ponašanja.

Na privremeno zaposednutoj teritoriji važno je osigurati da se proizvodnja i doprema robe obavlja tajnim kanalima i da se tako otpremljena roba pravilno i dosledno distribuiše. Pri tom, prioritet u snabdevanju imale bi oružane snage u oružju, municiji i vojnoj opremi i stanovništvo u životnim namirnicama i odeći. Ostale potrebe podmirivale bi se prema stvarnim mogućnostima i po prioritetima koje bi utvrđivali predstavnici oružanih snaga i narodne vlasti.

Snabdevanjem stanovništva na privremeno zaposednutoj teritoriji pružila bi mu se ne samo materijalna, već i moralna podrška, čime bi se ono još čvršće vezalo za odbrambene ciljeve i time pojačao njegov otpor agresoru.

Prema tome, bez urednog snabdevanja oružanih snaga i stanovništva u ratu nije moguće uspešno organizovati oružani i druge oblike otpora agresoru. Međutim, to zahteva da se snabdevanju obrati naročita pažnja još u miru kao i da se obezbedi njegovo uspešno funkcionisanje u ratu.

Saobraćaj

Pri transportovanju proizvoda za potrebe oružanih snaga, privrednih i društvenih delatnosti i stanovništva, na slobodnoj teritoriji neophodno je koristiti sve vrste transportnih sredstava, ali na način koji obezbeđuje racionalno izvršavanje zadataka. S tim u vezi, pri prevozu kabastih tereta i na dužim relacijama čini se da je najpogodnije koristiti železnički saobraćaj.

U ratu je veoma važno obezbediti kontinuitet saobraćaja i snabdevanja, sprečiti gubitak proizvoda u toku prevoza i obezbediti brzo i efikasno osposobljavanje oštećenih saobraćajnica i vozila. To se postiže: prelaskom na ratnu organizaciju transportnih organizacija udruženog rada, pojedinih saobraćajnih sistema i celokupnog transporta; angažovanjem građevinskih preduzeća, jedinica civilne zaštite i borbenih jedinica za održavanje saobraćajnica (luka, železničkih pruga, puteva, aerodroma itd.), te civilnih i vojnih remontnih radionica za održavanje transportnih sredstava (brodova, lokomotiva i vagona, autobusa, kamiona i aviona).

Na privremeno zaposednutoj teritoriji neophodno je organizovati sistematsko praćenje agresorovog transporta, ne samo radi ometanja, usporavanja i onemogućavanja dotura oružja, opreme, odeće i životnih namirnica njegovim jedinicama, već i radi skretanja njegovog transporta u sopstvena odredišta. Za efikasno provođenje navedenih akcija neophodno je organizovati službe dojave i grupe za ometanje i zaštitu saobraćaja. Zbog prirode posla te grupe se vezuju za određenu teritoriju, pojedine saobraćajne pravce, konkretne zadatke, vodeći pri tome računa o nadležnosti organa vlasti u opštinama i republici.

Od urednog, pravovremenog i kvalitetnog obavljanja transporta veoma mnogo zavisi uspeh borbenih akcija. Zbog toga postaje veoma važno evidentiranje planiranih transporta i transporta u toku i pravovremeno obaveštavanje specijalizovanih grupa radi preduzimanja potrebnih mera zaštite.

Uspešno suprotstavljanje agresoru, pored moralne i borbene spremnosti ljudskog faktora, umnogome zavisi od pravovremeno obezbeđenih materijalnih rezervi neophodnih za uspešno vođenje raznovrsnih borbenih akcija, uredno odvijanje proizvodnih tokova i obezbeđenje najnužnijih uslova za skroman život i rad građana. To, istovremeno, ukazuje na nerazdvojnu povezanost ljudskih i materijalnih resursa u pružanju uspešnog otpora agresoru. Pri tome treba imati na umu da će se osnovna sličnost između agresije u prošlom i budućem ratu ispoljavati u nastojanju agresora da brzo realizuje svoje ciljeve, dok će među njima biti značajna razlika u stepenu očuvanosti ljudskog i materijalnog potencijala. Samoupravna socijalistička organizacija jugoslovenskog društva s organizovanim sistemom opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, i materijalna snaga jugoslovenske privrede sigurna su garancija uspešnog suprotstavljanja naše zemlje eventualnom agresoru.